

Grzegorz Wysiadecki

**Zmiany w koncepcjach przedstawiania anatomii ciała ludzkiego
począwszy od XV wieku do czasów współczesnych**

Promotor: prof. dr hab. n. med. Stanisław Orkisz

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Klasycznym sposobem badania budowy ludzkiego ciała jest sekcja zwłok. Tysiące sekcji oraz obserwacji poczynionych na przestrzeni wieków zaowocowały powstaniem ogólnie przyjętej wyidealizowanej normy anatomicznej ciała ludzkiego. W anatomii sam opis nie jest wystarczający do pełnego przekazania informacji o złożonych relacjach przestrzennych zachodzących pomiędzy poszczególnymi strukturami. W tej dziedzinie nauki graficzny przekaz informacji (łacińskie *informatio* oznacza między innymi „przedstawienie” lub „wizerunek”) odgrywa szczególnie istotną rolę, a dobrze wykonana ilustracja lub model swoją użytecznością niekiedy wręcz przewyższa tekst, zawsze stanowiąc dla niego nieodzowne uzupełnienie. Znajomość budowy ludzkiego ciała interesuje naukowców z punktu widzenia teoretycznego poznania. Anatomia ma jednak przede wszystkim wymiar użytkowy, odnosząc się do medycyny zarówno w aspekcie dydaktyki, jak i praktyki lekarskiej. Rozwój medycyny był zawsze ściśle skorelowany z postępem na gruncie nauk podstawowych, a w szczególności z postęпами na polu anatomii. Toteż w rozważaniach zawartych w prezentowanej pracy nawiązano do filozofii poznania naukowego. Przyjęto założenie, iż nauka osadzona jest w społeczno-kulturowym kontekście, a jej rozwój odbywa się na zasadzie „naukowych rewolucji” powodujących zmianę paradygmatu. Założono także, iż ilustracje oraz modele anatomiczne mogą świadczyć o zmianach stylu myślowego, które zachodziły na przestrzeni wieków.

Główny cel prezentowanej pracy stanowiło prześledzenie zmian w wizualnych formach przedstawiania wiedzy na temat budowy organizmu człowieka, począwszy od prostych i opartych na założeniach filozoficznych schematów aż do chwili obecnej, w której nowoczesne metody obrazowania pozwalają nie tylko na dokładną analizę anatomii osobniczej, ale także na wizualizację czynności poszczególnych układów i narządów. Dodatkowo prześledzone zostały etapy kształtowania się normy anatomicznej. Przyjęte w pracy ramy czasowe są z konieczności rozległe, ponieważ jedynie w ten sposób możliwe

było przeanalizowanie całego bogactwa form, które służyły przekazywaniu informacji o budowie organizmu człowieka. Badania przeprowadzono w oparciu o analizę źródeł pierwotnych (wybrane traktaty anatomiczne, podręczniki i atlasy anatomii człowieka oraz oryginalne publikacje naukowe). Materiały źródłowe stanowiły dzieła anatomiczne oraz ryciny pochodzące z cyfrowych zasobów: Bibliothèque de l'Académie Nationale de Médecine; Bibliothèque Interuniversitaire de Santé (BIU santé); Cadbury Research Library; Internet Archive; U.S. National Library of Medicine; Universitätsbibliothek Heidelberg; Wellcome Library. Wybrane pozycje pochodzą także z Biblioteki Narodowej w Warszawie, Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi oraz ze zbiorów własnych autora. Metodą stosowaną do zebrania materiałów źródłowych były kwerendy w zasobach wymienionych powyżej bibliotek.

Ilustracja anatomiczna może być traktowana jako model, który odzwierciedla obowiązujący w danym momencie styl myślowy. Rozwój anatomii był ściśle zintegrowany z rozwojem medycyny, a jednocześnie zależny od uwarunkowań kulturowych wyrażających się poprzez poziom wiedzy, system norm i wartości, przekonania oraz zwyczaje, jak również poprzez poglądy religijne i filozoficzne. Rozwój ilustracji anatomicznej we wczesnym okresie nowożytnym zbiegł się z początkiem renesansowej rewolucji naukowej. Przekształcenie się anatomii w naukę empiryczną było punktem wyjścia dla wiernego odwzorowania budowy organizmu ludzkiego. Rozpowszechnienie się ilustracji anatomicznej następowało równoległe ze wzrostem wiedzy w tej dziedzinie. Uwarunkowane kulturowo wyobrażenia na temat budowy ludzkiego ciała zostały stopniowo zastąpione przez naukowy kanon. Na obecnym etapie rozwoju nauki i techniki pojawiają się nowe możliwości ukazywania wnętrza ludzkiego organizmu, pozwalające na precyzyjną, wielowymiarową prezentację struktur anatomicznych. Narzędzia te znajdują zastosowanie zarówno w praktyce klinicznej, jak i w dydaktyce anatomicznej.

Słowa kluczowe: historia anatomii, ilustracja anatomiczna, ilustracja naukowa, model anatomiczny, norma anatomiczna

Grzegorz Hryniewiecki

Orlun